

Biblikus költészet, kultusz, „jelenléthiány”

Pilinszky verseinek hatása a mai olvasókra egy online kérdőív tükrében

■ LUKÁCS MÁTÉ ANDRÁS

Evangelikus Hittudományi Egyetem
PhD-hallgató
E-mail: lukacs.mate.andras@gmail.com

DOI: 10.61894/LP.2026.101.8-9.2

- A tanulmány azt a kérdést vizsgálja, hogy Pilinszky János költészete, verseinek poétikai fóku-sza, a versekben megjelenő költői figyelem milyen hatással van az olvasóira. Pataky Adrienn *Hatásról és kultuszról – Pilinszky* című tanulmánya alapján megismerhetjük, hogy Pilinszky munkásságát hogyan ítélte meg a korabeli irodalmi élet, milyen véleménnyel voltak róla a pályatársai, milyen a mai megítélése, és milyen hatással van a mai kultúra szereplőire.

Online kérdőíves kutatást készítettünk, hogy képet kapjunk arról, a mai olvasókban milyen érzéseket, gondolatokat váltanak ki Pilinszky versei. A kutatásban ötven fő vett részt. A kutatás először azoknak a háttérét igyekszik feltárni, akik nem ismerik Pilinszkyt. A kérdőívet kitöltőknek három Pilinszky-verset kellett elolvasniuk, és külön-külön le kellett írniuk, hogy milyen hatást váltottak ki bennük a művek. A válaszként beérkezett érzéseket, gondolatokat, véleményeket csoportosítva és a fő szempontok szerint rangsorolva ismerhetjük meg. A tanulmány a három kiválasztott versnek a YouTube videómegosztó oldalon elérhető online jelenlétét is vizsgálja.

A dolgozat konklúziójában a három versre érkezett válaszokból olvashatunk következtetéseket arról, hogy milyen hatással van a költészet és azon belül is Pilinszky életművének három kiemelkedő alkotása a mai olvasókra.

Kulcsszavak: Pilinszky János / hatás / vers / figyelem / érzések / mai olvasók

Bevezetés

„Égve hagyta a folyosón a villanyt” – írja Pilinszky János a *Négysoros* című versében. Minden cselekedtünknek, tettünknek, szavunknak hatása van a világra. A következőkben azt szeretném megvilágítani, hogy Pilinszky költészete és prózája milyen hatást gyakorolt saját kora irodalmi életére, pályá- és kortársaira, a kortárs irodalom és kultúra szereplőire, továbbá milyen hatással van a mai olvasóira. A saját korára gyakorolt hatás kapcsán PATAKY Adrienn *Hatásról és kultuszról – Pilinszky* (2021) című tanulmányából gyűjtöttem információkat. A mai olvasókra gyakorolt hatását egy kérdőíves kutatás segítségével vizsgáltam meg.

Korabeli megítélése

A korai Kádár-korszak Pilinszkyt kizárólag pacifistaként és antifasisztaként próbálta beállítani, művészetének ezt az oldalát igyekezte kiemelni. Ennek hatására az ötvenes évek végére kialakult az az általános vélemény, hogy a haláltáborokat megjárt Pilinszky antifasiszta költő, a „keresztény humanista” közösség szószólója. Ugyanakkor a költőt és olvasóit is ellenzékinek tartották a hatvanas évek végéig (PATAKY 2021, 61. o.). A mai irodalomkriti-

ka már sokkal összetettebb és árnyaltabb képet közvetít Pilinszky irodalmi megítéléséről. HORVÁTH Kornélia ezt így fogalmazza meg: „Verseinek (és prózai írásainak) alapszemléletét a metafizikai, misztikus és biblikus beállítottság mellett a »jelenléthiány« tapasztalata, azaz az ember teremtett mivoltának (kreatúralétének) és magára hagyatottságának gondolata határozza meg.” (MMA MMKI lexikon) Lírai teljesítményének komoly hatását jelzi, hogy már az 1965-ös *Magyar irodalmi lexikon*ban is szerepelt a neve (PATAKY 2021, 62. o.).

A pályatársak véleménye

Kortársai közül talán Tandori Dezsőre volt a legnagyobb hatással. „*A Harmadnapon* kötetet kultikus tárgyként tartotta számon, beutazta vele Magyarországot és Lengyelországot. 1979-ben méltató kritikát írt Pilinszky válogatott műveiről a *Kortárs* folyóiratba; később született több verse Pilinszky emlékére.” (PATAKY 2021, 61. o.) Pataky Adrienn kimutatása szerint nagy hatással volt többek között Marno Jánosra, Petri Györgyre, Takács Zsuzsannára, Nagy Gáspárra, Gergely Ágnesre, Kányádi Sándorra. Weöres Sándor egyedül Pilinszkyt tartotta a kortársak közül hozzá „hasonló intenzitású” költőnek. Esterházy Péter szerint a két irodalmár között az a legnagyobb különbség, hogy míg Weörest az Isten költőnek, Pilinszkyt embernek teremtette (uo. 70. o.). Esterházy így vélekedett: „Pilinszky, mint egy modern fizikus: aki a világ szerkezetét vizsgálja, hol élünk és mi történik velünk és a hollal, ha ezeket a kérdéseket föltesszük.” (ESTERHÁZY 1996, 51. o.)

Mai megítélése és hatása a mai irodalmi életben

Napjainkra Pilinszky körül egyfajta kultusz alakult ki, sorait, mondatait már önállóan, a költő személyétől elszakadva, parafrázisszerűen is idézik. Költői életműve kapcsán gyakran hangsúlyozzák a katolikus hitet, a holokauszt témáját, az objektivitásra törekvést és a sajátos poétikai nyelvezetet (PATAKY 2021, 72. o.). Pollágh Péter költő szerint Pilinszky manapság már nem divatos. „De Pilinszkyben nincs harag. Holtában is folyamatosan megbocsát és megbocsát.” (POLLÁGH 2013) „Tucatnyi költő mégiscsak akad, aki – kultusztól függetlenül – így vagy úgy, folytatja az utat a Pilinszky-féle egyenes labirintusban.” (PATAKY 2021, 74. o.) Pataky Adrienn a következő kortárs költőknél mutatott ki Pilinszky-hatást: Sirokai Mátyás, Iancu Laura, Bende Tamás, Polák Péter, Pál Dániel Levente, Ughy Szabina, Bíró Tímea, Kállay Eszter (uo.).

Kutatás a mai olvasókra gyakorolt hatásról

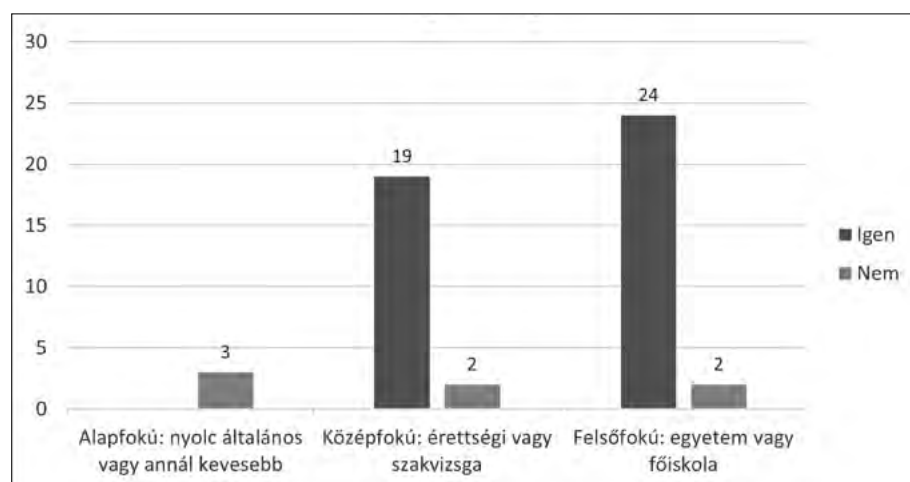
Milyen hatással van Pilinszky a mai kor olvasóira?

A kérdés megválaszolásához online kérdőív segítségével gyűjtöttem adatokat. A minta nem tekinthető reprezentatívnak, a kérdőívet ötven fő töltötte ki. Szándékosan nem kérdeztem lelkészt, teológust, hittanárt, hogy a teológiai előismeret ne domináljon. A minta 74 százaléka nő, 26 százaléka férfi. Az átlagéletkor 39,02 év. A legfiatalabb kitöltő 20, a legidősebb 70 éves volt. A válaszadók 24 százaléka községben (faluban), 18 százaléka városban/nagyközségben, 58 százaléka megyei jogú városban vagy a fővárosban él. A kitöltők 6 százaléka alap-, 42 százaléka közép- és 52 százaléka felsőfokú végzettségű. A minta tehát többet tud elmondani a felső- és középfokú és kevesebbet az alacsony végzettségűekről.

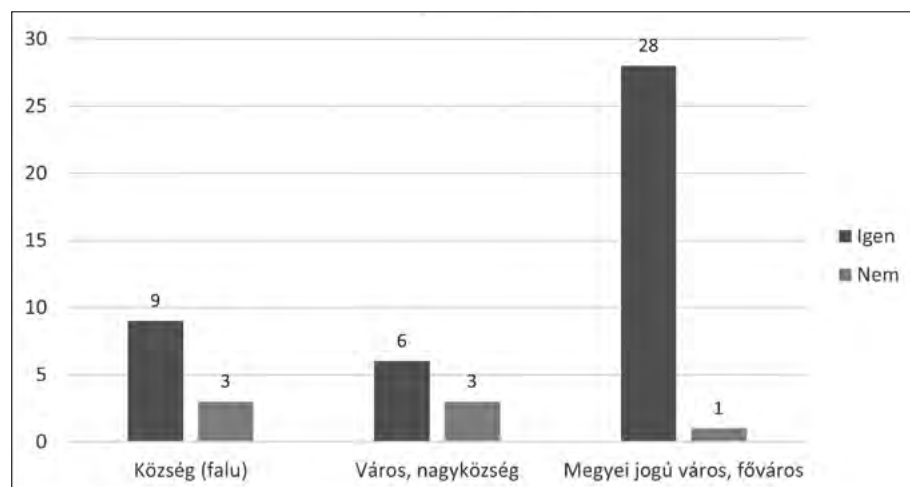
Hallott már Ön Pilinszkyről?

A megkérdezettek 86 százaléka hallott már Pilinszkyről, vagyis az ötvenből hét olyan ember van, aki-
nek nem voltak előzetes ismeretei a költőről. A következő táblázatokban ennek a hét főnek a hátterét
próbáltam felderíteni. Kis mintáról van szó, így messzemenő következtetéseket nem lehet levonni.
Ami elmondható, hogy a mintában szereplő három alapfokú végzettségű válaszadó nem ismerte Pi-
linszkyt. A megyei jogú városokban és a fővárosban élő kitöltők egy kivételével mind hallottak már
a költőről. Negyven év felett mindenki ismerte Pilinszkyt, aminek a hátterében az is állhat, hogy szá-
mukra a költő elsősorban kortárs, és nem „irodalmi tananyagként” tanultak róla. További érdekesség,
hogy a hét fő, aki nem ismerte Pilinszkyt, nő, ami abból is adódhat, hogy a kitöltők 74 százaléka nő.

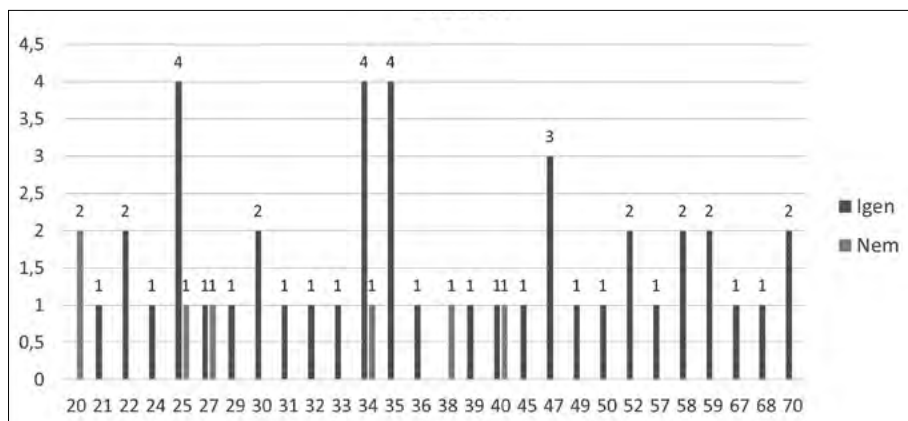
1. diagram. Végzettség szerinti megoszlás

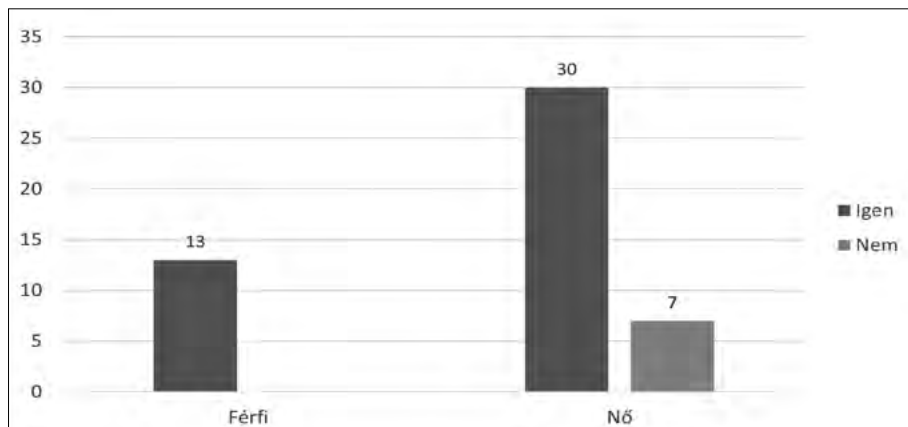
2. diagram. Településtípus szerinti megoszlás

3. diagram. Életkor szerinti megoszlás

4. diagram. Nemek szerinti megoszlás

Az a negyvenhárom fő, aki hallott róla, a következőket tudta Pilinszkyról: harmincheten írták, hogy költő, író; tizenhatan, hogy magyar; tizenhárman, hogy 20. századi; öten, hogy keresztény; hárman kapcsolták a nevét a holokauszthoz, a második világháborúhoz. Két-két fő említette az istenes verseit, a díjait, a költő letargikus stílusát, továbbá, hogy középiskolai tanulmányaiból emlékszik rá. Egy-egy fő emelte ki az egzisztenciális témákat, és említette, hogy budapesti, és hogy egyházi iskolába járt. Egy-egy fő írt verscímet, idézetet a költőtől.

Verselemzések

A kérdőív második felében három verset választottam ki: *Négysoros*, *Ravensbrücki passió*, *Harmadnapon*. A versek kiválasztásakor a szempont az volt, hogy rövid, szélesebb körben ismert és a költői életmű szempontjából tipikus legyen. A versek elolvasása után azt kértem a kitöltőktől, hogy próbálják megfogalmazni, milyen hatással volt rájuk a vers. 2026. május 5-én a három vers online videós jelenlétét is megvizsgáltam a *YouTube* videómegosztó oldalon.

Négysoros

A *Négysoros* című vers kapcsán a legjellemzőbb hatások: Tizenegy fő számára nehezen érthető, emészthető, vagy nincs számottevő hatás. Tizenegy fő találta a verset szomorúnak, lehangolónak, letargikusnak; tíz fő ridegnek, hidegnek, megrázónak; nyolc fő nyomasztónak, kellemetlennek. Öten éreztek a vers kapcsán magányt, elidegenedést. Egyéb hatások: Négy főt összezavart, megdöbbsentett. Három-három fő említette a tárgyilagosságot/tényszerűséget és a félelmet. Három fő emelte ki a halálsort, a kivégzést, a halál témáját. Két-két fő számára közvetített kilátástalanságot, megdöbbsentő hatást, és szintén ketten nevezték meg kedvenc versként. Egy-egy fő válaszolta a következőket: remény, istenhit, öröm, kevésbé lesz magányos, várakozás, nyugalom, gyönyörű, Jézus halála.

A *YouTube* videómegosztón tíz felvételt találtam a vers címével. Ezeket 78 227 fő tekintette meg. nyolcszázhárom fő adott rá pozitív visszajelzést, lájkot (a negatív visszajelzést jelölő dislike-ok száma nulla volt). A videók közül kiemelkedik Földes László (Hobo) feldolgozása és a költő saját versfelolvasásának archív felvétele.

Ravensbrücki passió

A *Ravensbrücki passió* kapcsán a legjellemzőbb hatások: Tizenkét fő írta a magány érzését. Kilenc fő számára volt nehezen érthető, emészthető a vers. Nyolcan éreztek szomorúságot, szintén nyolc fő előtt jelent meg a kivégzés, a halál, a vég képe. Hat főt fogott el a félelem. Öten emelték ki a jelentéktelenséget, a tehetetlenséget. Egyéb hatások: Négy fő fedezte fel a versben Jézus Krisztus passióját. Négy-négy fő érzett szenvedést, fájdalmat, feszültséget, nyomást. Négy főben hagyott mély nyomot vagy okozott meghatottságot. Három főt elgondolkodtatott. Hárman úgy érezték, mintha jelen lennének. A vers három főben keltett reménytelenséget. Két-két fő érzett dühöt, haragot és sajnálatot, empátiát. Egy-egy fő írt csendről, hidegségről, lassúságról, reményről.

A *YouTube*-on tizenhat videót találtam a vers címével. Ezeket 27 311 fő tekintette meg. A felvételeket százhuszonhatan lájkolták (a dislike-ok száma: nulla). A videók közül kiemelkedik Szabó Balázs feldolgozása és a vers Pilinszky általi felolvasása. Érdekesség, hogy több zenés feldolgozás mellett egy verset elemző videó is megtalálható.

Harmadnapon

A *Harmadnapon* kapcsán a legjellemzőbb hatások: Tizenhatan éreztek reményt. A vers hét fő számára volt felemelő, felszabadító, emelkedett, ünnepélyes. Hat fő jelezte, hogy Krisztus haláláról, feltámadásáról szól a vers. Öt fő érezte a versben a jó gonosz felett aratott győzelmét, diadalát. Öt főnek jutott eszébe a feltámadás, de ők nem tették hozzá Jézus Krisztust, ezért őket külön csoportba tettem. Öt fő szívében keltett örömet, boldogságot, jó kedvet a vers. Egyéb hatások: Négy főben semmilyen hatást nem váltott ki. Három főt gondolkodtatott el, és szintén három főnek jutottak eszébe történelmi témák: a második világháború, a holokauszt. Hárman jelezték, hogy a vers megnyugtató hatással volt rájuk. Két-két fő érzett fényvillanást a sötétben, vihar előtti csendet, borzalmat, meghatottságot, bátorítást, biztatást. Egy-egy fő írta a világvégét, a szomorúságot, a félelmet, a virágzást, a szavahihetőséget, a nyomasztást, a holokauszt és a passió közötti párhuzam erőltettségét, a spiritualitást, az erőt, a hitet.

A *YouTube*-on harmincnolc videót találtam a vers címével. Ezeket 172 556 fő tekintette meg. A negatív visszajelzések száma itt is nulla. A videók közül kiemelkedik Kicsi Hang (84 000 megtekintés) és Hobo feldolgozása (két videó is). Érdekesség, hogy a verset Székely János megyéspüspök is előadja egy buszjáraton.

Záró következtések

A három versre adott válaszokból számomra az tűnt fel, hogy minél erősebben fel tudják fedezni az olvasók a versben a történetet, a narratívát, annál inkább értik a vers mondanivalóját, és ezáltal nagyobb hatással van rájuk. A *Négysoros*t tizenegy fő nem értette, a *Ravensbrücki passió* kapcsán kilencen, a *Harmadnapon* kapcsán viszont csak négyen jelezték, hogy nem értik. A legtöbb különböző hatás a *Harmadnapon*ra érkezett. A különböző hatások száma: *Harmadnapon*: 25; *Négysoros*: 20; *Ravensbrücki passió*: 19. Az összes hatás versenként: *Harmadnapon*: 81; *Ravensbrücki passió*: 70; *Négysoros*: 61.

Elmondható azonban, hogy akire hatással volt egy Pilinszky-vers, arra nagyon mély benyomást tett. A három vers kapcsán csupán egyetlen negatív kritika fogalmazódott meg. Sokak számára maguk a versben felfedezhető érzések jelenítették meg a történetet, a narratívát. Többen írták, hogy olyan, mintha ott lennének, és maguk is átélnek Pilinszky élményeit, és ezzel a költő el is érte a célját: poétikai fókusza sokak számára „felkapcsolta a villanyt”, az örök világosságot.

Biblical Poetry, Cult, and the “Lack of Presence”

The Impact of János Pilinszky’s Poetry on Contemporary Readers: An Online Questionnaire Survey

- This study focuses on the impact of the poetry of János Pilinszky on its readers. Drawing on Adrienn Pataky’s study “On Influence and Cult: Pilinszky,” it examines how Pilinszky’s work was perceived by his contemporaries and the cultural milieu of his time, how it is regarded today, and what influence it has on contemporary culture and its participants.

To gain insight into the emotions and thoughts that Pilinszky’s poems evoke in present-day readers, an online questionnaire survey was conducted with the participation of 50 respondents. The study first aims to investigate the background of respondents who are unfamiliar with János Pilinszky. Participants in the survey were asked to read three poems by Pilinszky and describe, separately for each poem, the feelings, thoughts, and impressions the works evoked in them. The responses were then categorized and ranked according to their frequency. The study also examines the presence of the three selected poems on YouTube.

The study draws conclusions from the responses to the three poems regarding the impact of poetry—and, more specifically, the art of attentiveness in Pilinszky’s work—on contemporary readers.

Keywords: János Pilinszky / influence / poetry / attentiveness / emotions / contemporary readers

Hivatkozott művek

- PATAKY Adrienn 2021. Hatásról és kultusról – Pilinszky. *Szépirodalmi Figyelő*, 20. évf. 2. sz. 61–74. o.
- HORVÁTH Kornélia: Pilinszky János: Harmadnapon. *MMA MMKI lexikon*. <https://www.mmalexikon.hu/kategoria/irodalom/harmadnapon>. (Megtekintés: 2026. június 30.)
- ESTERHÁZY Péter 1996. Mi a bánat. *Élet és Irodalom*, 40. évf. 29. sz. 51–52. o.
- POLLÁGH Péter 2013. Pilinszky Jánosért. *Prae.hu*, 2013. május 2. <https://www.prae.hu/index.php?route=portfolio/portfolio/view&pid=6611>. (Megtekintés: 2026. június 30.)